

„Super” en „Hyper” bij bankfusies

De zegswijze, dat vele kleintjes samen een grote maken, is in snel tempo bezig actualiteit op fusiegebied te verliezen. „Enkele groten maken samen een hypergrote” zou thans bij de recente ontwikkelingen op dit terrein beter passen, vooral wat betreft de fusies in de financiële sector. Met name geldt dit voor het thans aangekondigde samengaan van de grootste vier Nederlandse banken, nl. van de Nederlandsche Handel-Maatschappij met De Twentsche Bank en van de Amsterdamsche Bank met de Rotterdamsche Bank, waardoor de grote vier van het Nederlandse bankwezen thans plotseling de (zeer) grote twee zijn geworden. Waren er nog niet tientallen andere Nederlandse banken die hier te lande groeien en bloeien en zou er niet sprake zijn van een zich steeds uitbreidend aantal filialen van buitenlandse banken op ons grondgebied, dan zou wellicht de gedachte rijzen aan wat in de theoretische economie zo fraai als „duopolie” wordt betiteld.

Hoe nu over superfusies als de onderhavige te oordelen? Een belangrijk pluspunt is stellig, dat de nieuwe Nederlandse superbanken voortaan beter op voet van gelijkheid in het internationale verkeer kunnen samenspeelen met, c.q. het kunnen opnemen tegen, buitenlandse banken, die dit stadium reeds eerder hadden bereikt. Van zeer grote, zelf essentiële, betekenis lijkt ons het bedrijfseconomische aspect van deze fusies. Arbeid is tegenwoordig ook in ons land een dure produktiefactor, waarvan de ondernemingen een zo zuinig mogelijk gebruik trachten te maken. Gemechaniseerde administratie, o.a. door computers, bezuiniging op de omvang van leidend en stafpersoneel, komen juist in arbeidsintensieve ondernemingen — zoals banken — tot hun recht, hoewel zulks, wellicht om taktische redenen, vaak niet met al te veel nadruk naar voren wordt gebracht.

Geen roosje zonder doornen. Hoe ligt dit bij deze bankenconcentraties? Een kring, waaruit nogal sombere geluiden tot ons komen, is die van de effectenbeurs. Kwalificaties als verontrustend, bedenkelijk, gevaarlijk bereiken uit die hoek ons oor. Benauwenis klinkt vooral door over de positie van de hoeklieden, die weer een deel van hun broodwinning dreigen te verliezen door het buiten de beurs omleiden van nog meer orders dan tot dusverre. De kans op een (nog) „onjuister” koersvorming ter beurze wordt hierbij gaarne ten tonele gevoerd om aan dit bezwaar kracht bij te zetten.

Het lijkt niet uitgesloten, dat hierover binnen het beursbestuur — waar de banken een niet onbelangrijke partij meeblazen — nog wel enige noten gekraakt zullen worden. Enkele, daar reeds gedurende decennia smeulende, vuurtjes — met name de verhouding banken/commissionnaires alsmede de gehele positie van het middenkoers-

systeem — zouden hierdoor wel eens opnieuw kunnen opvlammen.

Uit nog een geheel andere hoek dan die der hoeklieden komt kritiek op de recente bankfusies. Het leger dergenen, die het bankwezen zien als een geheimzinnige macht, het „kapitaal” geheten, waarin duistere machinaties worden uitgeoefend en oorlogen worden aangestookt, moge in de loop der jaren zijn-gedund, uitgestorven is het kennelijk nog niet. Nu vier banken zich twee aan twee verenigen, wordt de oude anti-kapitalistische Adam in sommige brave burgers blijkbaar wakker en doen zij den volke van hun bezorgdheid kond.

Zo schildert oud-Minister Hofstra ons in felle kleuren de situatie van twee superbanken, die hun clientèle deelneming aan een staatslening afraden, waardoor deze lening — hoe dringend nodig ook — zou mislukken. „(. . .) als de twee grote banken een onderneming krediet weigeren om welke redenen dan ook, kunnen zij daarmee elk bedrijf in Nederland kapot maken”, aldus de heer Hofstra. In-aansluiting hierop bepleit hij dan meer overheidstoezicht. Blijkbaar wenst deze spreker de superfusies, of sommige van hun gevolgen, van overheidswege af te remmen. Dit contrasteert inmiddels wel enigszins met de afwijzing door een bepaalde onderneming van overheidsmaatregelen op R.E.M.-terrein. Zie een vooraanstaand partijgenoot over laatstbedoelde affaire: „Zelden heb ik van het samengebald kapitaal zo'n grote uitdaging aan de overheid gezien”.

Wat betreft de invloed van banken op staatsleningen is het veeleer zo, dat dergelijke leningen door de banken met jubel plegen te worden hegroot als bron van inkomen in de vorm van provisie, te genieten op de inschrijvingen van hun cliënten. Bankiers zullen des nachts eerder wakker liggen uit vrees dat de condities van een staatslening zo zouden worden gesteld, dat het belegende publiek niet zou „happen”, dan dat zij in doorwaakte nachten plannen zouden uitbroeden om zo'n lening te torpederen. Daar de banken bij emissies van staatsleningen gewoonlijk slechts als doorgeef-instanties voor de kapitaalverschaffers fungeren, is overigens niet goed in te zien, waarom nu juist een verder gaande bankconcentratie in de verhoudingen van vraag en aanbod op de kapitaalmarkt fundamentele wijzigingen teweeg zou brengen.

Naar het ons voorkomt volgt uit de gehele ontwikkelingslijn van het Nederlandse bankwezen gedurende de laatste eeuw, dat de vrees dat de nieuwe super-grote banken in ons land economisch de lakens zullen gaan uitdelen, produktie-ondernemingen zouden gaan overheersen en de overheid naar hun hand zouden gaan zetten, in het rijk der fabelen thuishoort.

Rotterdam.

J. C. BREZET.

INHOUD

	Blz.
„Super” en „Hyper” bij bankfusies, door Drs. J. C. Brezet	531
Moet de S.-E.R. standhouden?, door Prof. Dr. F. Hartog	532
De stedelijke ontwikkeling in Nederland, door Drs. R. Kattenwinkel	534
Lijfrente en inkomstenbelasting, door H. G. Hagelen	536
Petroleumvraagbaak, door F. S. Noordhoff	538

Boekbesprekingen:

	Blz.
Prof. Dr. Th. A. Stevers: Schets van een hervorming van ons belastingstelsel. Een economische benadering, bespr. door Prof. Dr. C. Goedhart	539
Robert A. Gilbert: International investment, bespr. door Drs. J. F. M. Peters	542
Mededelingen voor economen	542
Geld- en kapitaalmarkt, door Dr. C. D. Jongman	543

Moet de S.-E.R. standhouden?

Prof. Pen is bang dat de voorgenomen verlaging der inkomstenbelasting met f. 1 mrd. op een ongelegen moment een te grote inflatoire impuls zal geven aan onze volkshuishouding ¹⁾. Ik deel die vrees. Althans wanneer er verder niets gebeurt. Daarmee bedoel ik niet een ongeveer even grote inflatie in het buitenland, waardoor de éne scheef-trekking de andere misschien zal opheffen. Daarop kunnen we niet rekenen. Er moeten begeleidende maatregelen worden genomen, die ruimte scheppen voor het terugdraaien van de progressie. Het lijkt mij namelijk dat aan het laatste niet langer valt te ontkomen. We kunnen ons daar gemakkelijk van afmaken door te zeggen dat het verlangen tot belastingverlaging een politiek datum is. Er is echter nog wel wat meer over te vertellen. Door de inflatie van de laatste jaren is de belastingdruk onbedoeld sterk gestegen, ten nadele van de neiging tot produktieve inspanning, die van zo groot belang is in een economie die vol zit met knelpunten. Het tarief van de loon- en inkomstenbelasting is voor lage inkomens hoog en de marginale druk is voor middelbare inkomens bijzonder ontmoedigend voor de produktieve prestaties. Hier moet iets aan gedaan worden, liefst als we de conjunctuur mee hebben, en anders met compenserende maatregelen.

Omdat de hele belastingstructuur is verwrongen in de richting van de directe belastingen valt allereerst te denken aan een verdere opvoering der indirecte belastingen als tegenwicht tegen een substantiële verlaging der directe belastingen. Daarmee gaan we ook op weg naar de aanpassing die de E.E.G. eist. Er is eigenlijk geen beter moment om op dit punt een belangrijke stap te doen. Deze zal dan vooral betrekking moeten hebben op de goederen voor eerste levensbehoeften, die thans door de omzetbelasting zo sterk worden ontzien. Daardoor zullen de prijzen van het levensonderhoud een gevoelige stijging ondergaan. Die kunnen echter wel wat verdragen als er tegelijk een flinke opschuiving van het tarief van de loonbelasting plaatsvindt. Momenteel betaalt een minimum-loontrekker (f. 100 per week) ca. f. 400 belasting per jaar als hij gehuwd is en geen kinderen heeft, en met 4 kinderen — waarbij zijn inkomen vermeerdert moet worden met de kinderbijslag — betaalt hij nog ca. f. 150 per jaar. Wanneer aan de voet van de loonbelastingtabel flink opruiming gehouden wordt kan er heel wat aan de indirecte belastingen gedaan worden voordat nieuwe looneisen gerechtvaardigd zijn. Tevens moet de progressie hogerop natuurlijk aanzienlijk worden gematigd, want daar gaat het om.

Een ander punt is de compensatie voor de komende huurverhoging. Als het reeds te laat is om terug te komen op de in uitzicht gestelde extra loonsverhoging zou dat jammer zijn. Bij een compensatie in de sfeer der directe belastingen kunnen namelijk twee vliegen in één klap worden geslagen. Dat daar heus wel ruimte voor is tonen de zojuist genoemde bedragen aan. Overigens spreekt het vanzelf dat die ruimte niet twee keer kan worden gebruikt: voor verhoging van de indirecte belastingen én voor huurverhoging. Voor de

tweede in uitzicht gestelde huurverhoging ligt de mogelijkheid voor compensatie in de sfeer der directe belastingen wat minder gunstig. Als deze in die tussentijd flink zijn verlaagd zit er voor de lagere inkomensstrekkers weinig muziek meer in.

Een derde mogelijk tegenwicht kan worden geschapen door aan de aanbodkant verruiming op te roepen. Bij een volbezet produktie-apparaat is dit niet zo gemakkelijk. Ten dele werkt de vermindering van de progressie zelf gunstig hierop in door vermindering van de ontmoediging der produktieve inspanning. Om daaraan speciaal kracht bij te zetten zou een deel der belastingverlaging hierop kunnen worden toegespitst. Met name de vrijstelling voor werkende gehuwde vrouwen kan nog flink worden verhoogd. Dan is er het werken op zaterdag. Heeft de regering wel serieus getracht, de vakbeweging over te halen, daaraan in gevallen van bijzonder moeilijke aanbodposities (bijv. de bouwnijverheid) medewerking te verlenen? De fiscus zou zich royaal kunnen tonen door van de door dit overwerk verkregen extra verdiensten geheel geen belasting te heffen. Men kan dit gemakkelijk in de demagogische sfeer trekken door te stellen dat de arbeiders op zaterdag moeten gaan werken om een verlaging van de directe belastingen mogelijk te maken. Hierop valt in de eerste plaats te antwoorden dat het niet *moet*: het kan alleen op vrijwillige basis. In de tweede plaats behoeven zij het zeker niet voor niets te doen. In de derde plaats hebben ook zij belangrijk voordeel van een algemene opschuiving van het tarief van de loonbelasting.

Verder vraagt men zich af of de aanwerving van buitenlandse arbeidskrachten wel intensief genoeg plaatsvindt. Zij brengen natuurlijk ook weer extra huisvestingsmoeilikheden met zich mee, maar in het algemeen is de toegevoegde waarde die zij inbrengen toch groter dan hun aanspraak op additionele middelen. Door hen speciaal in te zetten op acute knelpunten moet het dus mogelijk zijn, op deze wijze een stuk inflatie in te halen. Dat is ook het algemene effect van maatregelen aan de aanbodkant: er worden extra lonen en extra belastingfaciliteiten uitgedeeld, zodat de bestedingen nog verder toenemen. De extra toegevoegde waarde is echter groter, zodat ook een deel van de overige bestedingen erdoor kan worden gedekt.

Ik weet niet of dit allemaal voldoende is. Waarschijnlijk is een combinatie van alle hier voorgestelde maatregelen nodig om de verlaging der directe belastingen zonder grote gevaren in onze volkshuishouding te verwerken. Ten slotte is er ook het normale jaarlijkse accres van de produktie, dat op het ogenblik extra groot is wegens de omvangrijke nieuwe lichten die thans op de arbeidsmarkt komen.

Stel dat het op deze wijze zonder ongelukken verloopt, kunnen we dan onvermoeid gelukkig zijn? Ik geloof het niet. Daarvoor zijn we dan toch te dicht langs de afgrond gegaan. Indien enigszins mogelijk moet zo iets voor de toekomst worden voorkomen. Dit kan op twee manieren, waarvan de één radicaler is dan de andere.

In de eerste plaats is het zaak, de progressie niet zover te laten oplopen dat de noodzaak tot belastingverlaging zich ophooft tot een reusachtige claim. Bij voortgaande

¹⁾ Prof. Dr. J. Pen: „Zal de S.-E.R. standhouden?” in „E.-S.B.” van 10 juni 1964.

(I. M.)

N.V. SLAVENBURG'S BANK

inflatie moet het tarief met veel kleinere tijdsintervallen worden teruggedraaid, en wel liefst ieder jaar, of op zijn hoogst om de twee jaar. Dan kan het vrijwel nooit zulke grote afmetingen aannemen als thans het geval is. Bovendien kan men er van tevoren op rekenen en wordt het niet telkens ingebracht in het politieke spel van de bepaling der prioriteiten.

Er blijft dan nog de meer fundamentele vraag of een belastingsysteem dat aldus werkt wel past in een ontwikkeling die gekenmerkt wordt door een vrijwel ononderbroken inflatoire trend. Bij een economisch proces met belangrijke fluctuatie-eigeningen is belastingprogressie een doeltreffende ingebouwde stabilisator. Zij draait dan niet dol, omdat de druk afwisselend stijgt en daalt. In geval van een inflatoire trend wordt er enerzijds een continue tegendruk uitgeoefend door de progressiefactor, doch anderzijds is niet te ontkomen aan periodieke verlagingen, die moeilijk anders dan stootsgewijze over de nationale economie kunnen komen. Die inflatiestoten komen niet altijd op conjunctureel gewenste momenten, maar zij zijn ten slotte niet tegen te houden. De belastingen kunnen nu eenmaal niet uitsluitend aan conjuncturele doeleinden dienstbaar worden gemaakt. Daarom voldoet een systeem met overwegend indirecte belastingen in onze situatie met seculaire inflatie toch beter aan de eisen van de conjunctuur. Beter belastingen die conjunctureel neutraal zijn, dan belastingen waarvan op verkeerde momenten hun anti-inflatoire effect kan omslaan in een fiks pro-inflatoir effect. Op den duur zou het beleid dan ook gericht moeten zijn op een

structurele belastinghervorming die het aandeel van de directe belastingen belangrijk doet afnemen, en die binnen de directe belastingen de steilheid van de progressie duidelijk vermindert. In deze gedachtengang is een periodieke opschuiving van het tarief niet voldoende. Dit komt, zoals gezegd ook tegemoet aan de eisen die gesteld worden door de aanpassing in E.E.G.-verband, het is in overeenstemming met het feit dat een steeds groter deel van het

over 65 jaar pensioen

Veiligheid vanaf het eerste levensjaar. Zo lang mogelijk zullen de ouders zelf het jonge leven beschermen.

Door al vroeg maatregelen te nemen voor later, kunnen zij voor een blijvende financiële bescherming zorg dragen - voor een mensenleven lang.

Deze veiligheid kunt ook U verkrijgen wanneer U zich laat adviseren door R. Mees & Zoonen

Assurantien. Als oudste makelaarsfirma in Nederland - werkzaam sinds 1720 - beschikken zij over een schat aan ervaring. Zij kunnen objectief beoordelen welke vorm van verzekering in Uw geval de meest geschikte is, zorgen voor de nodige aanpassingen en wijzigingen, kortom Uw belangen volledig behartigen.

R. MEES & ZONEN ASSURANTIËN

Rotterdam - Amsterdam - 's-Gravenhage - Schiedam
Delft - Vlaardingen - Alblasterdam - Spijkenisse

totale inkomen berust op inspanning, zodat belastingprogressie als correctiefactor op de verdeling steeds minder urgent wordt, en het maakt een aanzienlijke vereenvoudiging van en besparing op de belastingadministratie mogelijk. Wanneer de huidige moeilijkheden ons de ogen openen voor deze achterliggende problemen en hun oplossingen zijn zij er niet helemaal voor niets geweest.

Haren (Gr.).

F. HARTOG.

De stedelijke ontwikkeling in Nederland

In de afgelopen maanden zijn vooral de ontwikkelingen van de IJmond- en Rijnmondgebieden in het centrum der belangstelling komen te staan. De wens wordt geuit dat de regering een duidelijk ruimtelijk beleid voert en zich positiever uitspreekt over de bestuursvormen van de agglomeraties.

De stedelijke deconcentratie dreigt in ons land ongewenste en extreme vormen aan te nemen. In brede kring heerst een gevoel van onbehagen en verontrusting over het snelle tempo van de vaak willekeurig aandoende uitbreiding van de stedelijke oppervlakten ten koste van het agrarisch landschap.

Een duidelijke keuze van een integraal urbanisatieplan voor Nederland is tot nu toe niet gedaan. Na invoering van de Wet op de Ruimtelijke Ordening zal de regering „gewapend met de haar ter beschikking staande bevoegdheden, leiding moeten geven aan de uitvoering van het gekozen ruimtelijke nationale beleid”.

Met het oog op een mogelijke verruiming van inzicht als gevolg van een betere confrontatie met de gehele problematiek, die aan het veelzijdige vraagstuk van ruimtelijke ordening is verbonden heeft de Maatschappij voor Nijverheid en Handel dit onderwerp op de jaarlijkse algemene vergadering aan de orde gesteld. Prof. Steigenga, Jhr. Ir. de Ranitz en Prof. Van Poelje gaven hun standpunt weer ten aanzien van de drie hoofdsectoren van dit onderwerp, nl. de sociaal-economische, de stedenbouwkundige en de bestuurlijke sector.

Prof. Steigenga noemt een aantal trends, welke in sterke mate verantwoordelijk zijn voor de ruimtelijke problematiek en de noodzaak tot planologische heroriëntering. Een van de belangrijkste is ongetwijfeld de voortgaande bevolkingsgroei in Nederland, welke ook na 1980 nog zal doorgaan. De planologie dient daarom haar taak niet te zien in een soort van „beëindigingsplan”, maar juist in het formuleren van zodanige richtlijnen, dat ook bij voortgaande groei het ruimtelijk patroon zal voldoen aan de eisen van leefbaarheid en woonbaarheid.

Deze bevolkingsgroei zal gepaard gaan met een voortgaande vermindering van de werkgelegenheid in de agrarische sector en verdere expansie van de industriële en dienstensector. Er dient gedacht te worden in dimensies, welke belangrijk groter zijn dan de huidige en met een viertal belangrijke elementen dient rekening te worden gehouden, nl.

1. de gemiddelde stijging van het inkomen;
2. de toeneming van de vrije tijd;
3. de verlenging en intensivering van de opleiding;
4. de verbetering der communicatie.

In rond twintig jaar zullen de gezinsuitgaven kunnen verdubbelen. Een toeneming van het autobezit tot minstens het viervoudige stelt hoge eisen aan het ruimtelijk kader.

In de periode 1880 - 1950 is in Nederland onder een voortschrijdende verdichting van de bevolking een gedeconcentreerd urbanisatiepatroon ontstaan; deze ontwikkeling heeft niet geleid tot een compact stedelijk gebied. Het gemiddeld aantal inwoners per agglomeratie be-

draagt in Nederland ca. 350.000 inwoners tegen ca. 600.000 inwoners in andere Westeuropese landen. Dit wijst eveneens op een gedeconcentreerd karakter.

Na 1950 is een groot deel van het platteland tot urbaan gebied geworden. Voor ons land dreigt in de toekomst het gevaar dat het wordt overwoekerd door kleine stedelijke nederzettingen, hetgeen ten koste zal gaan van de grote open ruimten welke thans in vele streken van ons land nog voorhanden zijn. Bovendien ontstaat een toenemend forensisme met de hieraan verbonden problemen van het verkeer en een versnippering van het voorzieningsapparaat.

De leefbaarheid en woonbaarheid van Nederland zullen afhangen van de kracht van de ruimtelijke organisatie in ons land om onder alle omstandigheden de best mogelijke aanpassing tot stand te brengen tussen de verstedelijkte samenleving en de beperkte ruimte, welke ter beschikking staat. Het urbanisatiepatroon dient zodanig te worden opgezet dat ook bij zeer hoge bevolkingsaantallen enerzijds de open ruimte behouden blijft en anderzijds een optimaal contact tussen de in stedelijke vormen levende gemeenschap en de open ruimte verzekerd is.

Door uitbreiding van het aantal communicatiemogelijkheden alsmede door stijging van het inkomen is de suburbane ontwikkeling van Nederland in de hand gewerkt. De stedelijke bevolking en stedelijke elementen (industrie en diensten) zijn bijzonder sterk uitgewaaid over het vroegere platteland. Ons land wordt momenteel dan ook niet zozeer bedreigd door een overmatige concentratie, doch juist door een sterke spreiding van de stedelijke bevolking, hetgeen leidt tot een weinig efficiënte stedelijke samenleving.

Jhr. Ir. J. de Ranitz acht eveneens duidelijke richtlijnen nodig, omdat de ongeordende suburbanisatie, welke momenteel in ons land waarneembaar is, leidt tot een chaotisch verkeersbeeld. Deze suburbanisatie is volgens hem géén trek naar buiten, maar een ontvolking van het platteland door de zuigkracht der stedelijke vangarmen.

Planologisch staat ons land voor een drievoudige taak:

1. het ontwikkelen van een urbanisatiepatroon, dat niet alleen past bij een bevolking van min of meer willekeurige omvang (15 à 20 mln. inwoners), maar zó flexibel is dat ook bij verdere groei van de bevolkingsgrootte ons land nog „leefbaar” en „woonbaar” is;
2. zowel een overmatig compacte concentratie als een overmatige suburbanisatie vermijden;
3. een doelmatig stedelijk en interstedelijk transportstelsel te doen ontstaan.

Ir. De Ranitz pleit voor de urbanisatie in enkele grote stedengroepen, zgn. stadsgewesten, met duidelijke vormen en zinvolle grenzen tussen de urbane en de rurale gebieden. Een duidelijke keuze van een integraal urbanisatieplan is voor Nederland nog niet gedaan. De door Prof. Ir. Jac. P. Thijsse destijds gepubliceerde vier modellen worden door Ir. De Ranitz getoetst aan de hand van een twaalfstal normatieve uitgangspunten. Hij komt zelf tot de volgende aanbevelingen:

1. Maak Amsterdam tot een nationaal hoofdcentrum op grond van de rijke historie, de grootste variatie, en de meeste levendigheid en kleur. Bovendien heeft het flexibele bandvormige uitstralingsmogelijkheden in diverse richtingen. Het levend houden en vernieuwen van het Amsterdamse hart is een van de moeilijkste, neteligste en meest kostbare opgaven van deze tijd.

2. Kies zes stadsgewesten, elk bestaande uit een groep steden met duidelijke hoofdcentra, nl. Amsterdam, Rotterdam, 's-Gravenhage, Eindhoven, een stad in Twente en Groningen.

3. Laat enkele steden zich afzonderlijk ontwikkelen met een beperkt regionale taak, o.a. enkele steden in Westbrabant; Arnhem - Nijmegen; Deventer - Apeldoorn - Zutphen.

4. De toeneming van de bevolking moet in de eerste plaats gericht zijn op versterking der stadsgewesten, welke ten minste 1 mln., doch liefst 2 mln. inwoners moeten tellen. Een deel van de groei moet worden gereserveerd voor de zelfstandige stedelijke centra, terwijl grote voorzichtigheid moet worden betracht bij verdere bevolkingsverspreiding. De uiterste zuinigheid dient in acht te worden genomen met wat ons nog rest aan natuurschoon.

5. Een goede programmering van dit alles is gewenst, waarbij een duidelijke volgorde van prioriteiten moet worden gesteld.

6. Het distribueren van de nationale ruimte vraagt dringend om andere bestuurlijke maatregelen dan wij thans kennen.

7. Een beleid van aanvangsinvesteringen moet worden gecreëerd, opdat Nederland straks internationaal niet genegeerd zal worden.

8. Met een duidelijke keuze kan niet lang worden gearzeld.

Prof. Van Poelje heeft in zijn preadvies de vraag behandeld, welke problemen rijzen bij de bestuurlijke uitvoering van de urbanisatieplannen. Bij de urbanisatie gaat het om min of meer ingrijpende plannen inzake het gebruik van de bodem. Ten aanzien van dit grondgebruik leven sterk uiteenlopende wensen bij landbouw, waterstaat, defensie, industrie, verkeer, natuurbescherming en recreatie. Voor een werkelijk nationaal ruimtelijk beleid zal er een gespecialiseerde instelling moeten komen, die bij de uitvoering vooral een coördinerende functie zal hebben.

De bevoegdheden en de territoriale grenzen van de lagere bestuursorganen zullen bij het nieuwe beleid ter sprake moeten komen. In verhouding tot het buitenland is het aantal gemeenten in Nederland gering, indien rekening wordt gehouden met het bevolkingsaantal. Het aantal gemeenten is gedaald van 1.236 in 1817 tot 968 op 1 april 1964, dus met ruim 250 in anderhalve eeuw. Toch moeten wij ons afvragen of het tijdstip thans niet is gekomen, om het huidige bestuursindelingsbeleid grondig te herzien. Ook in het buitenland worstelt men met het probleem van te kleine gemeenten met te geringe bestuurskracht.

Bij een gedeconcentreerde ontwikkeling behoort een gedecentraliseerd bestuur op zodanige wijze, dat goed toegeruste en lokale organen de zware en moeilijke uitvoeringstaken kunnen opvangen. Daarbij kan men denken aan een organisatie met niet al te ver gaande bevoegdheden voor de afzonderlijke kernen van een stads- of streekgewest en een overkoepelend districtsbestuur voor de behartiging van de belangen van het geheel.

E.-S.B. 17-6-1964

elk aandeel

'Vereenigd

Bezit van

1894'

vormt in

feite een

deskundig

samengestelde

aandelen-

portefeuille

Dit is mogelijk, omdat 'Vereenigd Bezit' een beleggingsmaatschappij is, die de gezamenlijke inbreng van haar aandeelhouders belegt in ca. 200 zorgvuldig geselecteerde fondsen. Zodoende wordt een belang verkregen bij tal van bedrijfstakken in binnen- en buitenland. Elk aandeel 'Vereenigd Bezit van 1894' verschaft U een aantrekkelijk rendement met beperking van risico.

Allè banken en commissarissen kunnen U inlichten.

N.V. VEREENIGD

BEZIT VAN 1894

De voordelen van aandelenbezit met beperking van risico.

WESTERSINGEL 84. ROTTERDAM

De vrijwillige totstandkoming van dergelijke organisaties zou kunnen worden bevorderd door het inzicht stellen van belangrijke financiële voordelen en het toekennen van een extra mate van zelfstandigheid van het overkoepelend districtsbestuur.

De Wet op de Ruimtelijke Ordening zal het in de toekomst mogelijk maken dat richtlijnen inzake het nationale ruimtelijk beleid via aanwijzingen bindend worden doorgegeven aan provinciale en gemeentebesturen. Hier ligt inderdaad een kans om binnen betrekkelijk korte tijd het gehele stedenbouwkundige patroon van Nederland te moderniseren. Het wordt een unieke gelegenheid om de voorwaarden te scheppen voor een lokaal ruimtelijk beleid, dat past bij de op dit gebied bestaande regionale en nationale opvattingen. Dit kan echter alleen slagen indien zo spoedig mogelijk duidelijke standpunten worden bepaald t.a.v. het nationaal ruimtelijk beleid. Want slechts nadat de planologische keuze betreffende de grote lijnen van de toekomstige structuur is gedaan, kan de daarop afgestemde bestuurlijke aanpassing ter hand worden genomen.

In de middagvergadering werden door een forum onder voorzitterschap van Mr. H. W. Bloemers, Commis-

saris der Koningin in de provincie Gelderland, diverse vragen beantwoord betreffende de ruimtelijke ordening. Door het forum werd gewezen op de noodzakelijkheid van het verrichten van verkeersstudies in Nederland; het toekomstig verkeers- en vervoerpatroon is nog onvoldoende bekend. De multipolariteit van de Randstad maakt het verkeersvraagstuk in Nederland zo complex. Een te grote „uitwaaiering” van de stedelijke bevolking over ons land vergroot de vervoersafstanden, vooral in de sector van het particulier vervoer. Grote aandacht wordt ook gevraagd voor het probleem van de zgn. „gesloten” steden, waarin geen bouwterrein meer aanwezig is. Daardoor zal de bevolking teruglopen in aantal als gevolg van onttrekking van woonruimte en gezinsverdunding. Een sociale verzwakking treedt op indien ook de werkgelegenheid vermindert. Een gevolg is dat de gemeentelijke financiële moeilijkheden toenemen, terwijl de reconstructie van de stadswijken steeds hogere kosten zal vergen.

De voornaamste conclusie van deze belangrijke vergadering was dat de regering binnen enkele jaren een toekomstig urbanisatiepatroon zal moeten vaststellen. Doet zij niet tijdig een bewuste keuze, dan is er geen keuze meer mogelijk.

Soest.

R. KATTENWINKEL.

Lijfrente en inkomstenbelasting

Inleiding.

Terwijl ik deze beschouwing samenstel is de Tweede Kamer druk doende met de behandeling van de uit 1958 daterende, sindsdien herhaaldelijk gewijzigde, belastingwetsontwerpen. De Minister en de Staatssecretaris van Financiën zijn geconfronteerd met talrijke amendementen, welke werden aanvaard, of in nadere studie en overweging genomen, of afgewezen; soms ook weer ingetrokken door de indieners voordat het „onaanvaardbaar” glashelder had geklonken. Regering en volksvertegenwoordigers streven er echter eensgezind naar, nu eindelijk eens een streep te kunnen zetten onder deze reeds bijna 6 jaar aanhangige en zo belangrijke materie.

Het chapter lijfrente en inkomstenbelasting is in de Tweede Kamer uitvoerig behandeld, doch daarbij werd één zeer bepaald facet in feite buiten discussie gelaten. Het betreft hier enerzijds de lijfrentepremie-af trek, anderzijds de eindafrekening in die gevallen waarin de recht-hebbende om hem regarderende redenen aan een som in eens voorkeur geeft boven een lijfrente.

In het „Algemeen Handelsblad” van 3 juni jl. werd door de belastingmedewerker terecht bepleit, dat de verruiming van de lijfrentepremie-af trek tot f. 5.000 per jaar in tal van gevallen ontoereikend is, en werd aangedrongen op meer verfijning in de aftrekgeregeling. Voorts werd erop gewezen, dat het *lijfrenteclausule- en gerichte lijfrenteregime*¹⁾, mits de verzekering vóór 1 juli 1964 is tot stand gekomen,

¹⁾ Een lijfrenteclausule is een kapitaalverzekering met bestemming voor lijfrente op een of meer levens welke de bevoor-deelde t.z.t. kan aanwijzen. Een gerichte lijfrente is een verzekering van lijfrente op een tevoren aangewezen leven, ter waarde van een tevoren bepaald kapitaalbedrag. In beide gevallen hangt de grootte der lijfrente af van het t.z.t. geldende lijfrentetarief.

op de momenteel bestaande voet een kapitaalafrekening met de fiscus toelaat tegen minimaal 20 pCt. en maximaal 40 pCt., maar dat terzake een nieuw regime zal gelden voor posten welke op of na 1 juli 1964 zijn tot stand gekomen met zodanige afrekening op basis van de gewone tabel.

In zijn toelichtingen heeft de Staatssecretaris verklaard, dat het nieuwe regime mogelijkheden tot manipulaties bedoelt af te snijden, maar dat men nu nog voldoende gelegenheid heeft om reeds in voorbereiding zijnde overeenkomsten normaal af te wikkelen. Dit laatste is niet geheel juist. De levensverzekeringmaatschappijen komen handen te kort om inderdaad al die voorbereidingen vóór 1 juli 1964 normaal af te wikkelen.

*Moge dan ook die mogelijkheid worden verlengd tot 1 oktober 1964 of tot einde 1964. Het zou zelfs geheel redelijk zijn, de gunstige overgangsregeling mogelijk te houden tot aan de vooravond van het in werking treden van de nieuwe wet. Welbeschouwd is het geen hier te lande aanvaard rechtsprincipe, onder een nieuwe wet datgene wat onder een nog geldende wet (annex jurisprudentie nog wel!) doorgaat, krachteloos te maken zolang de nieuwe wet er nog niet is. Het komt mij voor, dat onze volksvertegenwoordiging hier aan de regering een halt behoort toe te roepen*²⁾.

In het „Weekblad voor Fiscaal Recht” van 28 mei 1964 bestrijdt Mr. I. D. Hartman met klem van redenen de opvatting van de Staatssecretaris, dat de schatkist schade lijdt door bedoelde eenmalige eindafrekening tegen minimaal 20 pCt. en maximaal 40 pCt., en dat de fiscus min of meer recht zou hebben op eindafrekening volgens de gewone tabel ter voorkoming van misbruik. Dat betoog verdient aandacht van de volksvertegenwoordiging.

²⁾ Zie ook Mr. D. H. Ramaker in „De Verzekeringsbode” van 5 juni 1964.

Lijfrentepremie behoort geheel aftrekbaar te zijn.

Aangezien de lijfrente-uitkeringen ten volle belastbaar zijn als inkomen, en de opbrengst vormen van de daarvoor betaalde lijfrentepremiën en -koopsommen, ware het logisch, aftrek van lijfrentepremiën en -koopsommen ongelimiteerd toe te laten, danwel de uitkeringen alleen in zoverre te belasten als zij verkregen zijn door betalingen die wezenlijk aftrekbaar waren. Dan zouden belastingplichtigen en overheid vrijwel precies krijgen wat hun toekomst: een rechtvaardige belastingplicht en -inkomste.

Beperking van de lijfrentepremie-aftrek moet worden aanvaard.

De beperking van de aftrek moet worden aanvaard zolang de betere regel politiek niet bereikbaar is. Een amendement om voor zelfstandigen (die niet kunnen genieten van de belastingvrijdom i.v.m. pensioenbijdragen door werkgever en werknemer) de aftrek te verruimen tot f. 7.000 per jaar, mocht helaas de eindstreep niet halen. In het „Algemeen Handelsblad” (zie boven) wordt erop gewezen, dat men in feite pas op latere leeftijd ruimte krijgt voor het betalen van een flinke lijfrentepremie.

Verfijning van de aftrekmogelijkheid.

Men stelle de maximale jaaraf trek op minimaal f. 5.000 en maximaal 20 pCt. van het zuiver inkomen over het voorafgegangene belastingjaar. Ik acht het niet nodig, dat daarbij dan nog onderscheid wordt gemaakt tussen werknemers en zelfstandigen. Vindt men het maximum van 20 pCt. te hoog, dan stelle men het op 10 pCt. doch minstens op f. 5.000. Het gaat hier overigens meer om de gedachte dan om het percentage. Naar het mij voorkomt mag een belastingplichtige met f. 250.000 inkomen niet al te zeer klagen wanneer hij door aftrek van f. 25.000 een belastingdruk ad f. 17.625 mag uitstellen tot later. Voorts meen ik, dat een belastingplichtige met slechts f. 10.000 inkomen, gerust f. 5.000 aftrek mag hebben. Een vrijgezel spaart daarmee voorlopig f. 1.428 belasting uit. Een man met aftrek voor 9 kinderen spaart er f. 31 mee uit. Het is duidelijk dat het belang bij aftrek kleiner wordt naarmate het inkomen kleiner en de kinderaf trek het ruimst is.

De eindafrekening-ineens.

Het is toch wel bedenkelijk, dat onder het nieuwe regime iemand die f. 150.000 of meer inkomen heeft, en daarbovenop voor een eindafrekening ter vervanging van lijfrente ad f. 100.000, maar liefst f. 70.500 inkomstenbelasting extra verschuldigd wordt. Onder het nu geldende regime zou dat f. 40.000 zijn. Men bedenke, dat voor een man met f. 150.000 inkomen, eigenlijk een post van f. 500.000 min of meer normaal is te achten. Het onrecht dat deze rijkard wordt aangedaan onder het nieuwe regime, spreekt echter waarschijnlijk niet zo zeer aan, hoewel 70,5 pCt. van een half miljoen dan toch maar f. 352.500 is. Houdt hij ten gevolge van het nieuwe regime slechts f. 147.500 over, en wordt dit belegd tegen 4 pCt., dan trekt de fiscus daarvan jaarlijks, ongerekend de vermogensbelasting, ongeveer f. 4.200.

Over het niet in lijfrente belegde vermogen zal de fiscus successierechten innen, en bij de verkrijgers uit de boedel wederom jaarlijks inkomstenbelasting. Bij dit alles is nog niet eens rekening gehouden met de sterftetekansen. Een 65-jarige heeft gemiddeld nog 14 jaar te leven volgens de sterftetafels. Rijkdom evenwel „verzekert” allermint een lang leven na het 65ste jaar. De fiscus trekt dan ook een

veel te zware wissel op een onzekere toekomst. Het tarief van 40 pCt. lijkt mij echt wel voldoende.

Nu het voorbeeld van een 65-jarige die gehuwd is en f. 10.000 inkomen heeft (tot dan was het wellicht f. 15.000 of méér). In zijn geval is een post van f. 50.000 allermint overdreven groot. Maar indien hij ineens wil afrekenen, kost het hem f. 25.643 extra inkomstenbelasting; dat is bijna 53 pCt. en óók een veel te zware wissel op de toekomst. De lijfrente zou per jaar (op man en vrouw samen) nog geen f. 3.300 zijn geweest en de extra belasting daarover ware per jaar ongeveer f. 900. Ongerekend de interest moet een der beide echtelieden minstens 93 jaar worden voordat de fiscus de lijfrente-inkomstenbelasting binnen zou hebben in vergelijking met de belasting op de afkoopsom. Onder het nu geldende regime zou de afkoopsom niet zijn belast met 53 pCt. doch met hoogstens 25 pCt. Belastingbedrag ongeveer f. 12.000 of iets meer. Zelfs onder het nu geldende regime zou die druk nog aan de zware kant zijn, omdat het geheel niet vaststaat (ongerekend de interest) dat de weduwe of weduwnaar de leeftijd van 78 jaar zal halen. Armoede „verzekert” evenmin als rijkdom een lang leven na het 65ste jaar.

In deze cijfermatige voorbeelden heb ik buiten beschouwing gelaten, dat er voor bejaarde gehuwden een aftrek is op het zuivere inkomen, alvorens het belastingbedrag wordt vastgesteld, en dat belastingverlichtingen in het verschieft liggen. Interestfactoren spelen voorts óók een rol welke ik niet steeds meerekende. Maar ook bij een zeer nauwgezette berekening en bij verdere belastingverlaging blijven mijn grieven de kop opsteken.

Hardheidsclausule of iets van die aard.

De Staatssecretaris heeft beloofd, dat hij in het nieuwe regime verzachting zou willen aanbrengen in die gevallen, waarin op bepaalde gronden kan worden aangenomen dat de belastingplichtige (die bijv. wegens een slechte gezondheid of verplichtingen jegens derden) goede reden heeft, doch geen *fiscaal* motief, om een som ineens in plaats van lijfrente te kiezen. Willekeur valt stellig niet te vrezen en op royale nakoming van de gegeven belofte mag men zonder meer vertrouwen. Maar het streven is gericht op *wettelijke* voorziening met zo weinig mogelijk zijdelingse regeling door het belastingapparaat, hoe humaan dit apparaat zich ook vaak heeft betoond waar dat gepast was.

De rechtspraak op allerhande gebied heeft geleerd, dat vrijwel alle kwaad zichzelf straft, ook zonder Staatssecretaris, nl. via de (belasting)rechter. Het oude regime der afrekening à minimaal 20 pCt. en maximaal 40 pCt. is in feite reeds zwaar genoeg, en is zelfs onder de nieuwe wet (voor zover die mogelijkheid van limitering van de belastingdruk blijft bestaan) reeds aanzienlijk verzaamd doordat voortaan het percentage niet zal afhangen van de normale druk in één, doch drie voorafgegangene belastingjaren. Reeds *dat* zet een rem op wat de Staatssecretaris als fiscaal misbruik meent te kunnen betiteln.

Voorstel tot een ander nieuw afrekeningsregime.

In de omstandigheid dat voortaan het bijzondere tarief van minimaal 20 pCt. en maximaal 40 pCt. wordt gemeten naar de laatste f. 600 van het overige inkomen in drie voorafgegangene belastingjaren, moet men berusten omdat daardoor inderdaad geheel onbedoelde belastingvoordelen onbereikbaar worden. Ik meen echter te hebben aange- toond, dat overheid en volksvertegenwoordiging moeten afzien van het voornemen, het tarief van 20 pCt. - 40 pCt.

nu juist ter zake van eenmalige afrekeningen met betrekking tot lijfrente-aanspraken, buiten de deur te zetten. Mijn voorstel tot een ander nieuw afrekeningsregime zou ik gaarne mede uitstrekken over andere bronnen dan alleen de lijfrentebron.

Is voor f. 150.000 inkomen de inkomstenbelasting (zoals de huidige tabel aangeeft voor tariefgroep II) f. 88.160, en is de afkoopsom f. 500.000, dan is het belastingbedrag op de bijzondere bate in eerste instantie minimaal f. 100.000 en maximaal f. 200.000, doch men zou het maximum kunnen „beperken” tot 500/150 deel van f. 88.160, dus tot ongeveer f. 293.900, zodat de belasting in dat geval toch f. 200.000 blijft.

De in tariefgroep II vallende man met f. 10.000 overig inkomen en f. 50.000 eenmalige inkomsten als bedoeld, betaalt in eerste instantie minimaal f. 10.000 en maximaal f. 20.000. Doch aangezien de belasting over het gewone inkomen ad f. 10.000 f. 1.397 bedraagt, zal de belasting over die f. 50.000 50/10 van f. 1.397 zijn, dus f. 6.985.

Nemen wij aan, dat deze nu 65-jarige man de bedoelde f. 50.000 bijeenkreeg door gedurende 35 jaar een aftrek-bare lijfrentepremie te betalen van f. 930 en dat hij in die 35 jaren gemiddeld een zuiver inkomen van f. 15.000 had (na aftrek van die f. 930), terwijl hij al die jaren aftrek genoot voor 2 kinderen. Dan bespaarde hij jaarlijks, volgens het huidige I.B.-tarief, f. 280 inkomstenbelasting. Dat is nominaal in 35 jaar tijds een besparing van f. 9.800.

Onderstellen wij dat voor de toepassing van het afrekeningsregime moet worden uitgegaan van f. 15.000 normaal inkomen met aftrek voor 2 kinderen. Dan is het primaire belastingpercentage op f. 50.000 31 pCt., dus de belasting f. 15.500. Het zou reeds een grote verbetering zijn wanneer dan toch het minimum van 20 pCt. werd aangehouden, dus f. 10.000, wat aardig overeenkomt met de nominale totale besparing in de voorgaande jaren van f. 9.800. Het minimum van 20 pCt. is dus m.i. aanvaardbaar, zowel voor de fiscus als voor de belastingplichtigen.

De rijke lieden hebben er voorts groot belang bij, dat de afrekeningsbelasting in geen geval boven 40 pCt. stijgt.

Conclusie.

Het zou reeds grote voldoening schenken wanneer de lijfrente-afkoop niet werd uitgesloten van de 20 pCt. - 40 pCt.-afrekening en wanneer de lijfrentepremie-aftrek werd bepaald op bijv. 10 pCt. van het inkomen met een minimum van f. 5.000 per jaar. Mijn pleidooi voor een aanvullingsregeling waardoor de minder bedeelden in de eindafrekening nog minder gaan betalen dan volgens de nu bestaande regeling, adstrueert de wenselijkheid, de voorgenomen weg van de overbelasting in geen geval te kiezen. De Minister heeft aangedrongen op matiging van eisen die de schatkist veel meer geld gaan kosten dan door de nieuwe wetsvoorstellen annex de reeds aanvaarde amendementen reeds wordt geoffreerd. Maar het lijkt mij niet juist, de fiscale rekening op de langere duur sluitend te maken door de lijfrente-afkopers in de toekomst (welke voor velen tal van jaren verwijderd ligt) de voorgenomen zware tol te laten betalen.

Voor velen biedt de kapitaalverzekering met lijfrenteclausule alsmede de gerichte lijfrente in het kader van de doelgerichte en fiscaal begunstigde bestedingen een overtuigend voordeel boven de echte lijfrente-verzekering, daar bij deze laatste de vervanging door een som ineens onmogelijk is. De levensverzekeringmaatschappijen propagieren de kapitaalpolis met lijfrenteclausule of de gerichte lijfrente ten einde haar cliënten in staat te stellen, te zijner tijd naar omstandigheid van gezondheid en andere feiten, hun bestedingskeuze uit te stellen totdat zij met inzicht in hun eigen toestand kunnen beslissen of een lijfrente nu wel in het belang is van henzelf en hun gezin.

Vooral personen die niet volkomen gezond zijn en die gebaat worden met de gerichte lijfrente, aangezien daarvoor geen medische keuring nodig is, wil de Staatssecretaris de päs geheel en al afsnijden, nu door duidelijke fiscale rechtspraak nochtans is komen vast te staan, dat de belastingadministratie daarin zou behoren te berusten. Dit is wel een van de spijtigste dingen in het wetsvoorstel.

Huizen (N.-H.).

H. G. HAGELEN.

Petroleumvraagbaak

Wie in de petroleumnijverheid werkzaam is en de velen die zich voor activiteiten op petroleumgebied interesseren, behoeven over gebrek aan voorlichting niet te klagen.

Daar is in de eerste plaats het te Londen in zes talen verschijnende maandschrift „Petroleum Press Service”, dat alleen al in de zes in 1964 uitgekomen nummers belangrijke artikelen heeft gebracht over de verschillende facetten van de Russische petroleumpolitiek, over een meer verzoenende houding van de „Organization of Petroleum Exporting Countries” (O.P.E.C.) tegenover de grote oliemaatschappijen, over het toenemende oliegebruik in Europa, over de breed opgezette plannen tot exploitatie van het Noordzeegebied, over de fifty-fifty-winstregeling tussen de produktielanden en de aldaar opererende oliemaatschappijen en over de blijkbaar in de Verenigde Staten gerijpte plannen om de uitgestrek-

te olie-leisteenlagen in het westen van Amerika (Colorado, Utah en Wyoming) in exploitatie te nemen.

Maar daarnaast verschenen er ook op zichzelf staande publikaties als rapporten over de Westeuropese energievoorziening van twee te Genève zetelende Europese Commissies, een 400 blz. druks beslaand rapport van een Westduitse Studiecommissie over de Westduitse energievoorziening, het louter en alleen aan de hand van Russische gegevens samengestelde standaardwerk: „Die Sowjetische Erdölwirtschaft. Analyse eines Sowjetischen Industriezweiges” en het boek van de Amerikaanse auteur Charles R. Dechert over de Italiaanse energievoorziening, welke tot een fantastische ontwikkeling is gebracht door Enrico Mattei, de man die terecht een nationale figuur kon worden genoemd. Hij is in oktober 1962 bij een vliegcrash om het leven gekomen.

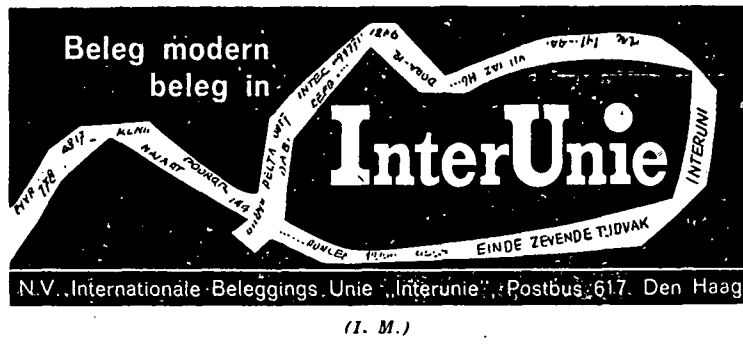
Dit waren alle publicaties betreffende de energievoor-

zienting van een bepaald gebied of een bepaald land. Het zojuist verschenen „Oil To Day (1964)” is een rapport dat is uitgebracht door de te Parijs zetelende Europese Economische Commissie, die na opnemings van vertegenwoordigers van de Verenigde Staten en Canada de naam kreeg van de „Organisation for Economic Co-operation and Development” (O.E.C.D.). Het draagt een algemeen karakter, maar toch hebben de samenstellers kans gezien er 18 bijdragen in op te nemen, waarin de petroleumsituatie in 16 Europese landen, alsook in Canada en in de Verenigde Staten, wordt uiteengezet (blz. 82 t.m. 126). Wij mogen er hen dankbaar voor zijn, dat zij op deze wijze tal van interessante bijzonderheden ter kennis van de lezers hebben gebracht.

Dankbaar mogen wij ook zijn voor de opnemings van blz. 149 van een overzicht van de in de laatste jaren verschenen publikaties betreffende de energievoorziening in West-Europa. Wij lichten er hier twee uit, t.w.: „Towards a New Energy Pattern in Europe (Report prepared by the Energy-Advisory Commission under the Chairmanship of Professor Austin Robinson)”, januari 1960 en „Oil Equipment in Europe (transport, storage, distribution, juli 1961)”. Verder bevat het rapport niet minder dan 21 tabellen, waarin allerlei gegevens betreffende import, export, raffinage, produktie van ruwe olie, het vervoer van petroleumprodukten enz. zijn afgedrukt. Tabel 15 bijv. verschaft gegevens over de „Net Imports of Petroleum Products. O.E.C.D. European Area 1959-1962”. De importen blijken te zijn gestegen van 16,9 mln. ton in 1959 tot 28,0 mln. ton in 1962. Vooral de importen van „gas-diesel-oil” en „fuel oil” zijn in deze jaren omhoog gegaan.

Deskundigen gaan ervan uit dat het verbruik van petroleum en petroleumprodukten, dat in 1962 1.000 mln. metric ton beliep, in de periode 1962-1972 met niet minder dan 640 mln. ton zal stijgen, waarvan Europa circa de helft voor zijn rekening zal nemen. In „Oil To Day (1964)” laat men zich optimistisch uit over de produktiemogelijkheden in deze periode, maar men toont zich bezorgd over de noodzakelijke investeringen. De investeringen hebben in de periode 1953-1962 niet minder dan \$ 106 mrd. bedragen, waarvan 59 pCt. in de Verenigde Staten. Een staatje geeft aan, aan welke onderdelen van het petroleumbedrijf deze investeringen ten goede zijn gekomen. Daaruit leren wij dat voor produktie in de Verenigde Staten \$ 39.225 mln. zijn besteed en buiten de Verenigde Staten \$ 17.075 mln. en voor buisleidingen resp. \$ 4.170 mln. en \$ 3.360 mln. De Verenigde Staten beschikken lang voor Europa over een uitgebreid buisleidingennet.

De investeringen belopen momenteel ca. \$ 10 à \$ 11 mrd. per jaar. Bij een toeneming van het petroleumverbruik valt een sterke vergroting van de investeringen te verwachten. Men rekent zelfs op een toeneming van 50 pCt. in de periode 1963-1972 (\$ 106 mrd. tegen \$ 158 mrd.). Het is een opmerkelijk feit dat de petroleumindustrie er tot dusverre in geslaagd is, de noodzakelijke investeringen zelve op te brengen en de commissie, die het rapport „Oil To Day (1964)” heeft doen verschijnen, spreekt zelfs de verwachting uit dat deze industrie in de komende tien jaren door zelffinan-

ciering weer voor het grootste gedeelte („though not wholly”) de benodigde kapitalen bijeen zal kunnen brengen. Meer bijzonderheden over deze belangrijke en tevens belangwekkende financiële problemen treffen wij aan op de blz. 78 en 79 van „Oil To Day (1964)”.

Het spreekt welhaast vanzelf dat het rapport ook aandacht heeft geschonken aan het aardgas, dat tot dusverre — in tegenstelling tot de Verenigde Staten — in Europa slechts een bescheiden rol heeft gespeeld. Het valt nochtans te verwachten dat de zeer omvangrijke aardgasvondsten in onze provincie Groningen tot een geheel andere situatie zullen leiden, en dit te meer omdat vaklieden op petroleumgebied de opvatting zijn gaan huldigen, dat in het gehele Noordzeegebied zich mogelijkheden voordoen voor het vinden van nieuwe en wellicht nog uitgebreidere produktiegebieden. Een staatje op blz. 73 van het rapport toont aan dat Nederland de andere Europese produktiegebieden van aardgas, t.w. Oostenrijk, Frankrijk, Italië, Duitsland en het Verenigd Koninkrijk, verre achter zich heeft gelaten.

Het is een lust het boekje „Oil To Day (1964)” door te werken en de keuze van het opschrift achten wij, het zij in alle bescheidenheid gezegd, dan ook zeer geslaagd.

Haarlem.

F. S. NOORDHOFF.

BOEKBESPREKINGEN

Prof. Dr. Th. A. Stevers: Schets van een hervorming van ons belastingstelsel. Een economische benadering.
N.V. Uitgeversmaatschappij AE. E. Kluwer, Deventer-Antwerpen 1964, 43 blz., f. 2,95.

Deze rede, waarmee Stevers op 23 januari jl. het ambt van buitengewoon hoogleraar in de leer der openbare financiën aan de Katholieke Hogeschool te Tilburg aanvaardde, behelst een zorgvuldig geconstrueerd en goed doordachte blauwdruk voor een hervorming van ons belastingstelsel. De gedrukte tekst, voorzien van veel voetnoten en van een bijlage ter uitwerking van een deel van de suggesties, bevat aanmerkelijk meer dan in een oratieuur kon worden uitgesproken.

De gedachtengang van Stevers is in belangrijke mate geïnspireerd door de inmiddels in ruime kring bekend geworden suggesties van N. Kaldor in diens *An Expenditure Tax* van 1955, maar is consequenter en daardoor meer omvattend dan wat Kaldor voor ogen had. Kaldor verdedigde een progressieve verbruiksbelasting ter (voorshands gedeeltelijke) vervanging van de progressieve in-

komstenbelasting op grond van overwegingen van „equity and efficiency”: de consumptie zou één betere maatstaf zijn voor welvaartsverschillen dan het inkomen en de verbruiksbelasting zou wellicht de negatieve inspanningseffecten van de inkomstenbelasting mitigeren.

Voor Stevers is het principiële uitgangspunt de „efficiency”-overweging, dat de belastingstructuur niet in de weg mag staan aan een doelmatig woekeren met onze schaarse middelen, maar integendeel het economiseren zo mogelijk moet bevorderen. Zo komt hij tot een pleidooi voor vervanging van de vennootschapsbelasting door een „ondernemingsbelasting” op alle natuurlijke en rechtspersonen, die betaalde activiteit niet in loondienst verrichten. Grondslag is het beslag op produktiefactoren, af te meten aan de loonsom en de bruto investeringen in vaste activa en voorraden. In dezelfde lijn van het belasten van bestedingen ligt dan in Stevers' gedachten-gang de door de consumptiehuishoudingen op te brengen progressieve verbruiksbelasting in de trant van Kaldors „expenditure tax”, zo nodig aan te vullen met belastingen door de produktiehuishoudingen te betalen in de trant van accijnzen en gedifferentieerde omzetbelastingen, door Stevers aangeduid als „consumptiegoederenbelastingen”.

Stevens plaatst zijn pleidooi tegen de achtergrond van de empirisch benaderde doelstellingen, die in het hedendaagse Nederland met de belastingheffing worden beoogd. De primaire doelstelling — de „fiscaliteit”: het scheppen van de macro-economische ruimte voor directe en indirecte overheidsbestedingen — is als zodanig voor zijn betoog, dat zich niet met het niveau van de belastingopbrengsten maar met de structuur van het belastingstelsel bezighoudt, van geen belang. Wel is dat het geval met elk van de door hem genoemde overige doelstellingen: regulering van de economische groei, in het bijzonder toegespitst op bevordering van efficiency en optimale allocatie van produktiefactoren, afzwakking van de conjunctuurgolven, beïnvloeding van het bestedingspakket en vermindering van de welvaartsverschillen. Als randvoorwaarden, waarbinnen deze doeleinden worden nagestreefd, vermeldt hij de belastingtechnische eis van efficiency in de inning en de uiteindelijk sociaal-ethische eis van politieke aanvaardbaarheid van de meta-economische consequenties.

De ondernemingsbelasting die, in tegenstelling tot de belasting naar de winst, de efficiënte allocatie van de produktiefactoren niet straft maar begunstigt, komt tegemoet aan het groei-bevorderende desideratum en heeft als belangrijk nevenvoordeel dat zij niet discrimineert naar gelang van de rechtsvorm; zij belast immers alle categorieën ondernemingen, van de N.V. tot het vrije beroep toe. Helaas voegt Stevers hieraan toe, dat men deze belasting tevens zou kunnen dienstbaar maken aan beteugeling van fundamentele onevenwichtigheden tussen beschikbare kapitaalgoederen en arbeidspotentieel door de relatief schaarse factor fiscaal duurder te maken en dat voorts door middel van fiscale groeipremies (belastingaftrek naar gelang van overschrijding van een normaal groeipercentage door de procentuele toename van de toegevoegde waarde, gemiddeld over een aantal jaren) het groeitempo zou kunnen worden bevorderd.

Beide denkbeelden zijn uitingen van verknochtheid aan een technocratie in het economisch beleid, die tot gevaarlijke ontsporingen kan leiden. Differentiatie van

loonsombelasting en investeringsbelasting, met variatie in de tijd, veronderstelt een wijsheid die geen overheid ter wereld kan opbrengen en die de speelruimte voor achteraf onjuist gebleken dosering en temporisering alleen maar vergroot. Zo het ooit tot een ondernemingsbelasting volgens Stevers' definitie zou komen, zou er m.i. geen aanvaardbare aanleiding zijn, een gulden betaald aan arbeidskracht met een ander tarief te belasten dan een gulden contante waarde van aangeschafte kapitaalgoederen. Aan nieuwe prijsvervalsingen is geen behoefte. De fiscale aftrek bij wijze van groeipremie betekent eveneens een prijsvervalsing, die weliswaar belangrijk minder eenzijdig is dan de door Stevers terecht als zodanig gekarakteriseerde bestaande investeringsfaciliteiten (investeringsaftrek en vervroegde afschrijving), maar toch bezwaarlijk als rationeel instrument kan worden geaccepteerd, omdat zij door prijsvervalsing discrimineert en door kunstmatige groeistimulansen de optimale allocatie kan doen opofferen aan het groei-idool der statistici.

Het zou intussen onjuist zijn, Stevers te hard te vallen over deze suggesties, die ik zie als ontsporingen van de aard die men in de technocratisch ingestelde macro-economische literatuur veelvuldig kan aantreffen. De fiscale discriminatie tussen arbeid en kapitaal en die tussen meer en minder snel groeiende ondernemingen zijn geen van beide essentialia van een herziening van de belastingstructuur, waar de winst als heffingsgrondslag plaats maakt voor het beslag op produktiefactoren.

Het anti-cyclische effect is bij Stevers' ondernemingsbelasting ongeveer gelijk aan dat van een winstbelasting. Zijn betoog, dat het ingebouwde anti-cyclische effect kan worden vergroot door een fiscale groeipremie, gebaseerd op extra-groei in vervlogen haussejaren, vermag mijn bezwaren tegen de fiscale groeipremie niet te verminderen.

Stevens heeft waarschijnlijk gelijk, wanneer hij stelt dat zijn ondernemingsbelasting een technische vereenvoudiging zou betekenen van belang, omdat de fiscale afschrijvingen zouden vervallen. Minder moet men zich, dunkt mij, voorstellen van de door Stevers genoemde beperking van de fiscale aantrekkelijkheid van belastingontduiking via het opvoeren van persoonlijke uitgaven als bedrijfskosten. Indien, zoals in Stevers' constructie het geval is, bestedingen in de consumptieve sfeer zeer aanmerkelijk zwaarder worden belast dan het beslag op produktiefactoren, blijft het fiscaal bijzonder aantrekkelijk, zoveel mogelijk bestedingen aan de produktiehuishouding toe te rekenen. Vooral voor het zeer ruime grensgebied tussen produktie- en consumptiesfeer, de persoonlijke onderneming en het vrije beroep, zou dit zeer voor de hand liggen, maar ook in de sfeer van de onpersoonlijke vennootschappen zouden mogelijkheden blijven bestaan om inkomen in natura te genieten en te verteren door aankopen op rekening van de vennootschap.

Op de overige doelstellingen van de belastingheffing, betrekking hebbende op de samenstelling van het goederenpakket en de welvaartsverdeling, is Stevers' ondernemingsbelasting evenmin als winstbelasting afgestemd. Consumptiebelasting in de vorm van de progressieve verbruiksbelasting en de consumptiegoederenbelastingen ziet hij daarvoor als de geëigende middelen. De verbruiksbelasting kan uit de aard der zaak ook de economische groei beïnvloeden, althans de investeringen, via het ni-

veau van de tarieven in verhouding tot de ondernemingsbelastingtarieven, terwijl zij als progressieve belasting vermoedelijk een nog iets sterker anti-cyclisch effect zou kunnen hebben dan de progressieve inkomstenbelasting.

Wat de regulering van de samenstelling van het goederenpakket betreft, volstaat Stevers gelukkig met het aanduiden van gevallen waarin duidelijke sociaal-hygiënische argumenten zijn aan te voeren dan wel het argument, dat de micro-economische kosten, zoals bij het weggebruik, in overeenstemming dienen te worden gebracht met de macro-economische kosten.

Voor de verbruiksbelasting blijft bij Stevers, evenals bij Kaldor, het hoofdargument de ook in het verleden door velen aangevoerde overweging, dat consumptieverschillen de enige objectieve maatstaf opleveren voor welvaartsverschillen. De „spending power” laat zich, gegeven de heterogeniteit van de welvaartsbronnen (permanente vermogensinkomen versus tijdelijk arbeidsinkomen, regelmatig looninkomen versus onregelmatig ondernemersinkomen, al of niet welvaartsvaste inkomens, inkomen dat al of niet beschikbaar is voor vertering, reële en nominale vermogenswinsten, al of niet verteerbaar vermogen) niet uit het inkomen afleiden maar alleen uit het verbruik; zij het dat daarbij altijd verschillen uit hoofde van burgerlijke staat en kindertal in aanmerking moeten worden genomen. Stevers voegt hieraan nog de sociaal-economische functie van het niet-consumeren en het sociologische effect van het demonstrenen van welvaartsverschillen toe als argumenten voor de verbruiksbelasting.

Stevens erkent met nadruk dat de voordelen die de verbruiksbelasting uit een oogpunt van welvaartsverdeling kan hebben boven de inkomsten- en vermogensbelasting, zich alleen voordoen voor zover de beoogde doeleinden niet ongedaan worden gemaakt door een neutraliserende denivellering van de welvaartsbronnen. Het enige wat in dit verband vast staat is dat een progressieve belasting op vermogenswinsten en vermogensintering, gemeten aan de consumptie daaruit, zich niet door inkomensverschuivingen laat afwentelen. Het komt mij voor, dat daarin in feite het belangrijkste, zo niet het enige argument ligt voor het vervangen van de inkomstenbelasting door een verbruiksbelasting. Op enigszins lange termijn gezien bereikt men met een inkomstenbelasting per saldo vermoedelijk weinig of niets, indien men door middel van een progressief tarief de welvaartsverhoudingen tracht te wijzigen. Voor zover de progressie verder gaat dan het instandhouden van de netto welvaartsverhoudingen vóór en na de belastingheffing (met inachtneming van inspanningsverschillen), beïnvloeden onontkoombare denivelleringsverschijnselen de bruto inkomens uit het productieproces in zodanige mate, dat men per saldo weinig bereikt. Het is het najagen van een illusie, ten koste van frustratieverschijnselen uit hoofde van de hoge marginale tarieven.

Blijkbaar ziet ook Stevers in de mogelijkheid van aantasting van welvaartsverschillen die niet voortspruiten uit het lopende inkomen, het belangrijkste voordeel van de verbruiksbelasting boven de inkomstenbelasting. De denivelleringsverschijnselen in de inkomenssfeer doen zich bij een progressieve verbruiksbelasting ook voor. Gegeven de technische bezwaren, verbonden aan het rechtstreeks belasten van vermogenswinsten en vermogensinteringen, ligt in de verbruiksbelasting echter een mogelijkheid, welvaartsverschillen uit dien hoofde aan te

grijpen. Stevers verklaart zich bereid, alleen al op die grond de verbruiksbelasting te verdedigen.

In de technische uitwerking blijkt Stevers' verbruiksbelasting, evenals die van Kaldor, veel minder revolutionair te zijn dan zij op het eerste gezicht lijkt. Uitgaande van een hypothetisch, statistisch gefundeerd verband tussen inkomen en verbruik zou men bijv. voor alle inkomens tot f. 12.000 de inkomstenbelasting kunnen handhaven als voorheffing, tevens eindheffing zijnde behoudens het bewijs van een lager verbruik dan het in de tarieven aan de lage kant geschatte verbruik. Voor de overige inkomensstrekkers, circa 10 pCt. van het totale aantal belastingplichtigen, zou dan het verbruik als grondslag voor de heffing indirect moeten worden bepaald uit het bruto inkomen (afschrijvingen blijven dus ook hier buiten beschouwing), netto mutaties in kasvoorraden en netto vermogenstransacties.

Kan de gedachtengang van Stevers worden aanvaard als richtinggevend voor herziening van ons belastingstelsel? M.i. ja, mits wij ons bij voorbaat hoeden voor een overtrokken perfectionisme in de uitvoering (dus voor groeipremies, gedifferentieerde tarieven voor arbeid en kapitaal e.d.) en vooral: mits wij ons ervan bewust zijn, dat wij nog een lange weg moeten bewandelen, vooraleer ons belastingstelsel rijp is voor hervormingen als de gesuggereerde. Ik denk daarbij niet aan de belastingtechnische uitvoerbaarheid. Die valt vermoedelijk wel mee en wellicht heeft Stevers gelijk, wanneer hij stelt dat zijn stelsel meer vereenvoudigen dan verwickelingen brengt. Evenmin denk ik daarbij aan de fiscale harmonisatiepogingen in E.E.G.-verband; harmonisatie van de structuur van alle globale belastingen is in dat verband geenszins vereist. Waar het om gaat is dat de progressie in de tariefopbouw een sterke matiging behoeft voordat men zonder grote risico's zou kunnen omschakelen van de inkomsten- en vermogensbelasting naar een progressieve verbruiksbelasting.

In alle meer-ontwikkelde landen, ook het onze, is de belastingstructuur min of meer in het slop geraakt door het oproepen van allerlei maatschappelijke frustratieverschijnselen, ten dele het gevolg van een te perfectionistisch en daardoor te gecompliceerd heffingenstelsel, maar vooral het gevolg van een op verschillende punten ondoelmatige structuur, die de produktieve inspanning afstraft. Stevers heeft, wat deze ondoelmatigheden betreft, zijn aandacht geconcentreerd op de winstbelasting en vooral op die grond de belasting naar de bestedingen verdedigd. Bij de behandeling evenwel van de verbruiksbelasting als substituuat voor de inkomsten- en vermogensbelastingen begeeft hij zich niet in de economische ondoelmatigheid van de huidige progressie. Hij volstaat met aan te voeren, hoe men een inkomstenbelastingstarief zou kunnen vertalen in een verbruikersbelastingstarief, zodanig dat, zolang de consumptie niet verandert, de belastingopbrengst dezelfde blijft. Zo komt men in het voetspoor van Kaldor tot interessante berekeningen. Men zou bijv. kunnen voorrekenen, dat iemand die thans kans ziet, f. 10.000 extra te verdienen, daarover 60 pCt. inkomstenbelasting betaalt en van het restant de helft consumeert, er bij heffing van een verbruiksbelasting gelijk aan toe zou zijn, indien hij over zijn consumptie van f. 2.000 een belasting ad 300 pCt.

zou betalen (d.i. het maximale marginale tarief dat Kal-dor aanvaardbaar achtte).

Op zichzelf zijn hoge marginale percentages een logisch uitvloeisel van het stelsel van verbruiksbelastingen en men behoeft ook niet terug te schrikken voor de consequentie, dat de keuze tussen sparen en consumeren zou kunnen worden beïnvloed door de belastingstructuur. Van meer belang is de vraag, of de huidige marginale heffingspercentages voor de inkomstenbelasting reeds niet te veel in de weg staan aan de produktieve inspanning. Het lijkt weinig twijfel, dat de huidige mate van progressie, berustende op de eerder besproken herverdelingsillusie, ondoelmatig is t.a.v. produktieve inspanning en groei. De denivellerings-tendenties, die zij heeft opgeroepen en die als „cost push” haar invloed hebben doen gelden op het nominale beloningsniveau, mitigeren op de langere termijn wel het verdelingseffect maar nemen toch voor de individuele belastingplichtige het negatieve inspanningseffect van de hoge marginale tarieven niet weg. Het kan welhaast niet anders of het progressiebewustzijn en daarmee het frustratie-effect in de sfeer van de inkomensverwerving zou in belangrijke mate in intensiteit winnen, indien de huidige inkomstenbelastingtarieven in verbruiksbelastingtarieven zouden worden vertaald. Het is vooral om die reden, dat ik de verbruiksbelasting voorshands niet rijp acht voor verwezenlijking; en daarmee ook niet de bestedingenbelasting in de produktiesfeer, omdat men bezwaarlijk alleen in de vennootschapsfeer kan afstappen van het inkomen als heffingsgrondslag.

Een herziening van de belastingstructuur in de geest van Stevers' suggesties kan eerst dan in overweging worden genomen, wanneer de progressie is teruggebracht tot binnen de grenzen van de oorspronkelijke doelstelling: niet de verandering van de reële inkomensverhoudingen maar het vergen van een aan de welvaart evenredig offer. Een doel dat alleen door zoeken en tasten kan worden bereikt, ook bij introductie van een verbruiksbelasting, omdat nu eenmaal de consumptie slechts een objectieve indicator is van welvaartsverschillen maar geen maatstaf voor de subjectieve welvaartsverschillen.

Intussen heeft Stevers ons een bijzonder fraai verzorgd opstel geleverd, dat op verantwoorde wijze de richting kan aanwijzen waarin wij te gelegener tijd met ons belastingstelsel kunnen koersen.

Bussum.

C. GOEDHART.

Robert A. Gilbert: International investment. Simmons-Boardman Publishing Corporation. New York 1963, 256 blz., \$ 20.

Op een moment, dat de Amerikaanse belegger — door verschillende omstandigheden — juist iets minder interesse toont voor mogelijkheden in aandelenbelegging in het buitenland, verschijnt het boek van Robert A. Gilbert van de „Intercontinental Research & Analysis Company”, genaamd „International investment”. Hoe interessant de beleggingsmarkt in de Verenigde Staten ook moge zijn, voor de Amerikanen bieden Japan, Australië en de landen van Europa toch ook zeer aantrekkelijke beleggingsmogelijkheden. En zo zij dit nog niet wisten dan zal het lezen van het boek het hun duidelijk kunnen maken.

Het boek wil diegenen, die in die beleggingsmogelijk-

heden geïnteresseerd zijn enige informatie verschaffen. In één boek verschillende aspecten van het beleggen in een groot aantal landen behandelen lijkt een onmogelijke opgave. Het zal dan ook duidelijk zijn, dat nu dit toch is gebeurd van een diepgaande analyse geen sprake is. Toch moet worden gezegd, dat Gilbert erin geslaagd is meer te brengen dan een opsomming van enkele belangrijke punten. Zijn eigen jarenlange ervaring als beleggingsanalist zal hem hierbij van grote dienst zijn geweest.

Aan de hand van cijferreeksen, o.m. van de ontwikkeling van de nationale produktie, de werkgelegenheid en de betalingsbalans, behandelt hij de economische situatie in de betrokken landen; daarna gaat hij steeds in op enkele andere voor aandelenbelegging belangrijke factoren. Hij weet dit steeds zo te variëren, dat de belangrijkste hiervan steeds duidelijk naar voren komen. Iets, wat bij het vasthouden aan een vast schéma niet zou zijn gelukt.

Aan het einde van het boek geeft Gilbert nog enige richtlijnen voor fondsenanalyse. De geringe uniformiteit in de verslaglegging van de ondernemingen in de verschillende landen maakt het echter wel heel moeilijk om hiervoor in het kort duidelijke aanwijzingen te geven. Waarbij dan komt, dat het verschil in fiscale stelsels het geheel er niet eenvoudiger op maakt.

Aan het slot behandelt Gilbert een groot aantal koersindexcijfers. Het is dit onderdeel, waaraan het boek zeker mede zijn waarde ontleent. Koersindexcijfers zijn immers een veel gebruikt hulpmiddel om de koersontwikkeling te volgen. Maar al te weinig realiseert men zich echter, dat de wijze van berekenen onderling sterk uiteenloopt. Ook is het aantal en de aard van fondsen waarop de indexcijfers betrekking hebben, zeer verschillend. Een overzicht van de wijze van berekenen en de samenstelling van een groot aantal internationaal gebruikte indexcijfers is naar mijn weten nog niet eerder verschenen. Wel is er door een commissie van de „Fédération Européenne des Associations d'Analystes Financiers” in 1963 een rapport samengesteld over de belangrijkste Europese indexcijfers van aandelenkoersen. Dit rapport is echter, op enige conclusies na, nog steeds niet gepubliceerd.

Gilbert heeft voor de meeste landen uit de daar gepubliceerde indexcijfers een keuze gemaakt, zonder overigens deze keuze te motiveren. Gezegd kan echter wel worden, dat hij in de meeste gevallen die indexen noemt, die op grond van aanvaardbare grondslagen zijn berekend.

Het boek bevat dus zeer veel nuttig informatiemateriaal en het kan zodoende voor iedereen, die zich globaal wil oriënteren omtrent mogelijkheden in aandelenbelegging in een aantal landen een goede gids zijn.

's-Gravenhage.

J. F. M. PETERS, ec. drs.

MEDEDELINGEN VOOR ECONOMISTEN

Universitaire tentoonstelling te Groningen

19 - 28 juni 1964

Ter gelegenheid van het 350-jarig bestaan der rijksuniversiteit te Groningen zal van vrijdag 19 tot en met zondag 28 juni a.s. te Groningen een universitaire tentoonstelling worden gehouden in het Academiegebouw, het Algemeen Provinciaal-, Stads- en Academisch Ziekenhuis, Instituten en Laboratoria. De tentoonstelling van de Faculteit der rechtsgeleerdheid zal worden gehouden in het Academiegebouw (Broerstraat) in een zaal voor het recht in het algemeen en in een voor de polemologie.

De tentoonstelling, die voor ieder kosteloos toegankelijk is, is geopend des namiddags van 2 tot 6 en des avonds van 7.30 tot 10 uur (des zondags alleen des namiddags van 2-6 uur). Het op de tentoonstelling aanwezige materiaal is afkomstig van de universiteit, de universiteitsbibliotheek, het universiteitsmuseum, en voorts van archieven, musea en verdere openbare en particuliere instellingen en uit particulier bezit.

GELD- EN KAPITAALMARKT

Geldmarkt.

In hoog tempo schrijdt de concentratie van het Nederlandse bankwezen voort. Na de fusie van Nederlandsche Handel-Maatschappij en De Twentsche Bank thans het in elkaar opgaan van Amsterdamsche Bank en Rotterdamsche Bank. In plaats van de zo lang vertrouwde klanken zullen wij nu wat de laatstgenoemde fusie aangaat moeten wenen aan de naam Amsterdam-Rotterdam Bank. Deze zal eerst als houdstermaatschappij optreden doch te zijner tijd de werkmaatschappij worden. A.B. en Robaver dwijnen dan in de historie.

In de eerste plaats externe doch daarnaast ook interne factoren hebben bij het proces een rol gespeeld. De fusies doen aanmerkelijk groter banken ontstaan. Dit werd nodig geoordeeld omdat ook in het overige bedrijfsleven, zowel in ons land als daarbuiten, zich een groei naar steeds omvangrijker ondernemingen voltrekt. De door de algemene expansie ook bij de banken teweeg gebrachte toeneming van de bedrijfsomvang blijkt onvoldoende, zodat zich de aanpassing van het bankapparaat door een schoksgewijze bedrijfsvergroting door fusies realiseert. Met vrij grote regelmaat zijn na de tweede wereldoorlog kleine instellingen door grote banken overgenomen, doch de hieruit voortvloeiende expansie zette onvoldoende zoden aan de dijk. De grote banken zelf zijn in elkaars armen gedreven.

Een externe factor is ook de voortschrijdende internationalisatie van het economisch verkeer, waardoor tussen de banken van verschillende landen intensiever contacten zijn ontstaan. Dit heeft de aandacht nog eens gevestigd op de naar verhouding kleine omvang van de Nederlandse „grootbanken”. Wil men internationaal willen blijven medespelen dan is gelijkwaardigheid noodzakelijk, hetgeen thans door de fusies is bereikt. Verder moet nog worden gewezen op de stijgende concurrentie, die de handelsbanken ondervinden van boerenleenbanken en in toenemende mate ook van financiële instellingen, niet-banken. Deze ontwikkeling is in het buitenland al veel verder voortgeschreden dan in Nederland doch de tendentie in ons land is toch duidelijk. Het handelsbankwezen zal met grotere eenheden hiertegenover stelling willen nemen. De recente vestiging van twee Amerikaanse banken in ons land is een aspect van de concurrentie binnen het handelsbankwezen zelf.

Interne factoren, hoewel belangrijk, komen toch eerst in de tweede plaats. De grotere eenheden zullen in sterkere mate kunnen mechaniseren en ook in ander opzicht rationaliseren. Een optimale organisatie zal, aldus is de gedachtegang, gemakkelijker kunnen worden bereikt. De rationalisatie zal o.m. bestaan in een mogelijkheid tot een efficiënter beheer van het kantorennet. Vooral de Amsterdam-Rotterdam Bank zal vrijwel overal vertegenwoordigd zijn. Door samenvoeging van kantoren zal een druk op de kosten kunnen worden geoefend. Overigens zullen de

kostenvoordelen van de „internal economies” eerst op de langere duur kunnen worden verkregen.

Tegenover de voordelen zullen ook nadelen staan. Grotere eenheden zijn nu eenmaal moeilijker te hanteren dan kleinere. Het probleem van de optimale grootte van een bank is in ons land, in tegenstelling tot in de Verenigde Staten, nog nooit gesteld. Wellicht dat dit ook nimmer actueel is geweest, maar thans wordt het een vraagstuk, dat aandacht gaat verdienen.

De marktsituatie, zowel met betrekking tot de kredietverlening als wat betreft termijndeposito's en spaargelden, wordt grondig gewijzigd. Welke invloed zal er op de rentevorming uitgaan? Van betekenis zijn ook de repercussies voor de effectenbeurs en de wijziging in de positie t.o.v. de Staat. In monetair-politiek opzicht treden ook nieuwe omstandigheden in, al was het alleen maar dat de onafhankelijkheid van de grootbanken t.o.v. De Nederlandse Bank in bepaald opzicht groter wordt.

Er zijn voorlopig meer vragen dan antwoorden. Na de eerste stoot tot de concentratie in 1911 is de huidige fase in de ontwikkeling zonder twijfel de belangrijkste.

Kapitaalmarkt.

Belangrijke wijzigingen in het internationale kapitaalverkeer blijken uit de cijfers van de betalingsbalans over het eerste kwartaal 1964. Het particuliere kapitaalverkeer leidt niet meer tot kapitaalimport maar tot -export. De aankoop door ingezetenen van buitenlandse effecten duurt voort, doch niet-ingezetenen stoten thans effecten af i.p.v. deze in ons land te kopen. Hiertegenover is de kredietverlening op lange termijn een plusfactor geworden. De buitenlandse kredietverlening der banken daalde i.v.m. de betalingsbalanssituatie tot ongeveer $\frac{1}{3}$ van het bedrag van het overeenkomstige kwartaal in 1963.

Indexcijfers aandelen. (1953 = 100)	30 dec. 1963	H. & L. 1964	5 juni 1964	12 juni 1964
Algemeen	392	419 — 394	407	410
Intern. concerns	548	598 — 553	575	583
Industrie	341	356 — 340	349	351
Scheepvaart	153	161 — 145	145	145
Banken	232	249 — 232	237	243
Handel enz.	165	175 — 164	172	171

Bron: A.N.P.-C.B.S., Prijscourant.

Aandelenkoersen.			
Kon. Petroleum	f. 147,50 a)	f. 155,30	f. 160,40
Philips G.B.	f. 148,30	f. 149,30	f. 153,90
Unilever	f. 138,90	f. 143,20	f. 143
Expl. Mij. Scheveningen	398	345	336
A.K.U.	526	486	490½
Hoogovens, n.r.c.	564½	640	636½
Kon. Zout-Ketjen, n.r.c.	775	873	870
Nationale-Nederlanden, c.	870	906	935
Zwanenberg-Organon	900	960	965
Robeco	f. 227	f. 227	f. 230
New York.			
Dow Jones Industrials	760	806	809
Rentestand.			
Langl. staatsobl. b)	4,71	4,93	4,94
Aand.: internationalen b)	3,15 c)		3,45
lokale b)	3,66 c)		3,40
Disconto driemaands schatkist- papier	2½	3½	4

a) Gecorrigeerd in verband met bonus.

b) Bron: Veertiendaags Beursoverzicht Amsterdamsche Bank.

c) 19 december 1963.

C. D. JONGMAN.

**ADVERTEER MEER
IN
E.-S.B.!**

**DE KAMER VAN KOOPHANDEL EN FABRIEKEN
VOOR AMSTERDAM**

zoekt voor haar wetenschappelijke staf een jong

**DOCTORANDUS
IN DE ECONOMIE**

met belangstelling voor economische vraagstukken op stedelijk, nationaal en internationaal vlak. Ook zij die binnenkort zullen afstuderen, of uit militaire dienst komen, kunnen solliciteren.

Brieven met vermelding van volledige personalia te richten aan de Kamer, Damrak 62 A, Amsterdam; tel.: 6 33 93 - toestel 46.

Bij het **Directoraat-Generaal van het Verkeer**, Binnenhof 20 te 's-Gravenhage kunnen worden geplaatst

A. EEN ECONOMOOM

om na een stage, belast te worden met internationale vervoerpolitieke vraagstukken op het gebied van spoorwegen, wegvervoer en binnenscheepvaart. Goede kennis van de moderne talen is vereist.

B. EEN JURIST

voor de behandeling van nationale en internationale vraagstukken op het gebied van het vervoer.

C. EEN JURIST DAN WEL ECONOMOOM

om opgeleid te worden voor een leidinggevende functie bij de Rijksverkeersinspectie, welke dienst belast is met de behandeling van aangelegenheden, het nationale vervoer langs de weg en te water betreffende, standplaats nader te bepalen.

Salariëring op basis van het referendaris-rangstelsel, afhankelijk van leeftijd en bekwaamheid.

Uitvoerige sollicitaties aan bovengenoemd adres.

Maak gebruik van de rubriek

„VACATURES”

voor het oproepen van sollicitanten voor leidende functies. Het aantal reacties, dat deze annonces ten gevolge hebben, is doorgaans uitermate bevredigend. Begrijpelijk: omdat er bijna geen grote instelling is, die dit blad niet regelmatig ontvangt en waar het niet circuleert!

**BIJ HET BUREAU DER RIJKSUNIVERSITEIT
TE LEIDEN**

is plaats voor een

**ervaren
academicus**

met belangstelling voor bouwbeleid. Deze functionaris zal o.a. belast zijn met de voorbereiding en planning van de uitbreiding der Universiteit.

★

Leeftijd bij voorkeur 35 à 40 jaar

★

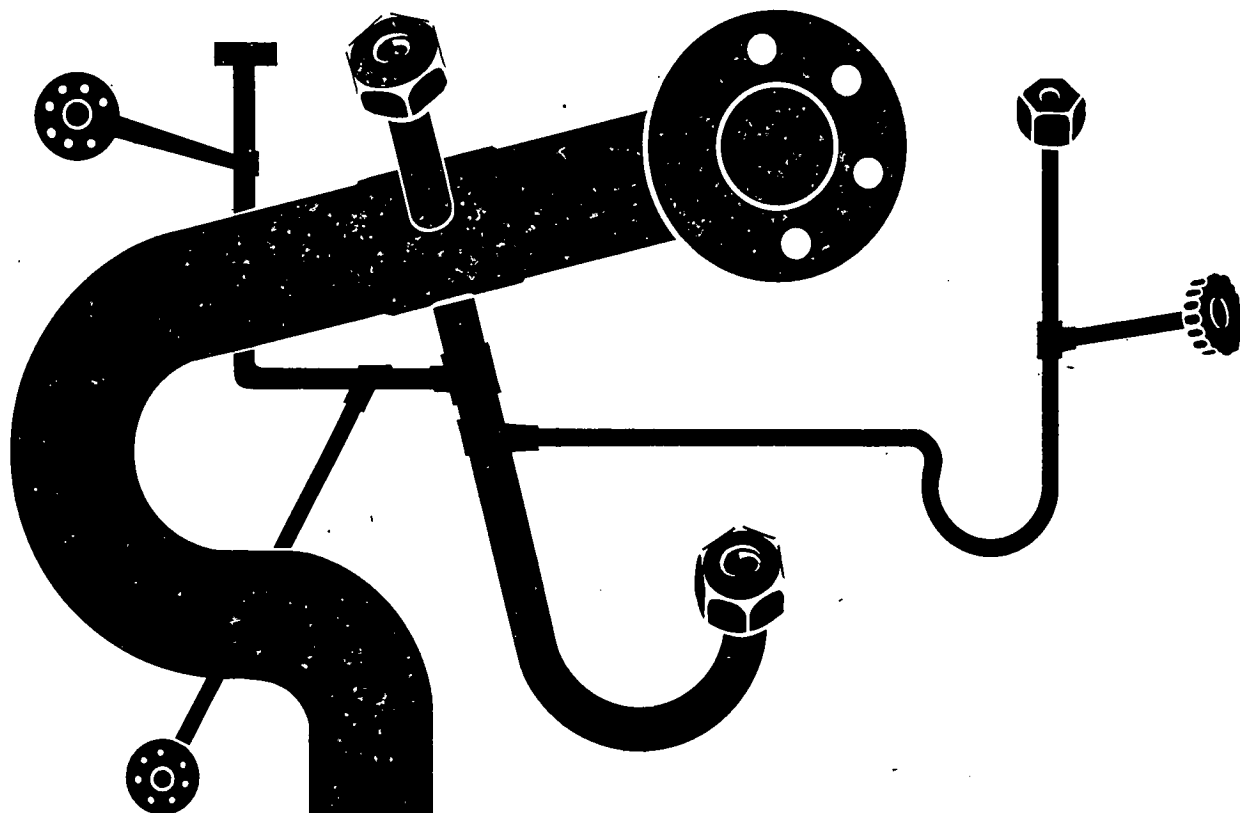
Sollicitaties binnen 10 dagen te richten aan de Secretaris der Universiteit, Stationsweg 46, Leiden.

Bij de **Vereeniging voor Zuivelindustrie en Melkhygiëne** te 's-Gravenhage opent zich binnenkort de gelegenheid tot aanstelling van

een SECRETARIS

De voorkeur gaat uit naar een academicus (landbouwkundig ingenieur, econoom of jurist), tot 40 jaar, die ervaring heeft in een industrie of in een industriële organisatie en een organisatorische functie ambieert, die van de betrokkene een belangrijke mate van zelfstandigheid vereist. Hij zal veel aan vergaderingen moeten deelnemen, contacten moeten leggen en onderhouden, zich bezighouden met vraagstukken van de opbouw en ontwikkeling van prijzen en het marktordenend beleid op het gebied van de zuivelindustrie en over een vlotte pen dienen te beschikken. Enige kennis of ervaring strekt tot aanbeveling. In verband met de ontwikkelingen in de Europese Gemeenschap is kennis der moderne talen vereist.

Eigenhandig geschreven brieven worden gaarne ingewacht bij de Voorzitter der Vereeniging voor Zuivelindustrie en Melkhygiëne, Laan van Meerdervoort 18 - 20, 's-Gravenhage.

voorts
vertegenwoordigen
wij ook
Motorenfabrik HERFORD
Termomeccanica SA
SACM Alsacienne
voor motoren
van 5 tot 2000 PK

Aansluiten, Heren!

Het aardgasnet brengt een nieuwe energiebron onder Uw bereik. Het is nu nog slechts een kwestie van de mogelijkheden en voordelen zien: de bedrijfskosten kunnen omlaag; het rendement van de volgende investering kan ongekend zijn. Het is vandaag tijd om aan aardgasmotoren te denken. Aansluiten, heren, op die pijp vol winst. Nu! Vraagt ons het calculatieschema voor de kostprijsberekening van aardgasmotoren.

WAUKESHA aardgasmotoren

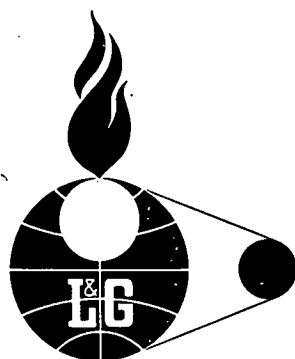
Stationaire motoren voor industriële toepassing. Voor droog aardgas met 7200 kcal/m³ stookwaarde. Voor continue, resp. intermitterende aandrijving van pompen, generatoren enz.

LANDRÉ & GLINDERMAN NV

Amsterdam, Spuistraat 6-8, telefoon 63631
Rotterdam, Groothandelsgebouw Weena 701, telefoon 119548
Twente, (Hengelo), Enschedesestraat 31-33, telefoon 17767

Dealer voor de drie noordelijke provincies:

Fa. H. W. J. Bos, Friesestraatweg 22, Groningen, tel. 32297

BIJ HET BUREAU DER RIJKSUNIVERSITEIT
TE LEIDEN

is plaats voor een

academicus

met organisatorische belangstelling en met bestuurs-
ervaring. Deze functionaris, aan wie zeer hoge eisen
worden gesteld, zal nauw bij de leiding van het Bureau
betrokken zijn.

Leeftijd bij voorkeur 35 à 40 jaar

Sollicitaties binnen 10 dagen te richten aan de Secre-
taris der Universiteit, Stationsweg 46, Leiden.

**HOLLANDSCHE SOCIËTEIT
VAN LEVENSVZERKERINGEN N.V.**

A^o 1807

... meer dan
anderhalve eeuw
levensverzekering

HOOFDKANTOOR

Herengracht 475, Tel. (020) 22 1322, AMSTERDAM G.

HEAD OFFICE FOR CANADA

Holland Life Building

1130 Bay Street, Tel. WA 5-4511, TORONTO.

84.2

Telkens en telkens blijkt ons weer
hoezeer de nog steeds snel groeiende
lezerskring van onze uitgave

deze wegwijzer, speciaal voor de parti-
culiere belegger, wat inhoud, actualiteit
en objectiviteit betreft waardeert.

Dit heeft vele redenen: het bevat
wekelijks:

1e Interessante (hoofd)artikelen, die
steeds actuele onderwerpen des-
kundig behandelen.

2e Een uitvoerig en levendig, bijna
dynamisch geschreven beursover-
zicht, de stemming goed weer-
gevend.

3e Door een ieder te hanteren fonds-
analyses, volgens een eigen prak-
tisch systeem, enig voor Nederland.

4e Een chronique scandaleuse, fair en
onderhoudend geschreven en uiter-
aard zonder sensatie.

5e Een leerzame vragenrubriek, ad-
viezen voor velen inhoudend.

6e Gegevens omtrent vele fondsen
(ook van incurante) telkens
wanneer hieromtrent iets te mel-
den valt.

Wij zenden u op uw verzoek gaarne
gratis een 2-tal proefnummers ter
kennismaking.

Adm. Bel-Bel, Postbus 42, Schiedam.

buitenlands economisch overzicht

**HET TIJDSCHRIFT VOOR IEDER DIE,
DIRECT OF ZIJDELIJGS, BETROKKEN
IS BIJ DE INTERNATIONALE HANDEL!**

Maandschrift van de Economische
Voorlichtingsdienst, Ministerie
van Economische Zaken,
Den Haag

Beschouwingen over actuele
economische ontwikkelingen

Het laatste nieuws
over economische integratie

De Nederlandse export
en de wereldvraag

Abonnementsprijs:
(11 nummers per jaar) f 25,-
Voor abonnees op het weekblad
"E.V." f 15,-

Gratis proefnummer

naam _____

adres _____

woonplaats _____

Hiermede verzoek ik toezending van
een gratis proefnummer van
"Buitenlands Economisch Overzicht".

Svp. zenden aan: **Stichting
Economische Publicaties,
Bezuidenhoutseweg 151,
Den Haag; tel. 070 - 814011**